

OM
FÆNGSELSLÆRERENS
GERNING.

Uddrag af indberetningerne fra Førstelæreren ved Bodsfængslet i
Christiania i 1878, 80 og 81.

Jeg vilde gerne slutte denne indberetning med et par udtalelser ud fra den erfaring, jeg har gjort som fængselslærer, og om det syn, jeg mere og mere har fået på gerningen. Justitsdepartementet har jo ytret ønske om fra fængselslærerne at få udtalelser i denne retning. — Om gerningen på selve skoleværelset — det er religionsundervisningen, som førstelærer der har — må jeg sige, at jeg er bleven rigtig glad i den. I begyndelsen stødtes jeg navnlig meget af stolene, hvori fangerne sidde indestængte og adskilte fra hverandre. Nu er det ikke således længere; jeg tror heller ikke, fangerne på den måde trykkes deraf. Jeg kan nu tværtimod se stolene som en beskyttelse for de bedre, alvorligere fanger, ligesom de ganske vist ere en om end liden støtte for de adspredte og letsindige. For mig er det mere og mere blevet så, at jeg just derigennem, at hver fange er adskilt og står alene for mig, har fået lettere for at tale ordet mere bestemt til den enkelte, ligesom også for at blive mere kendt med den enkelte. Det er ikke så få fanger, som jeg kun træffer på skolen, som jeg altså

aldrig taler med uden ved indkomsten og løsladelsen, men som jeg dog synes, jeg bliver ret godt kendt med, og som jeg har fået glædelig erfaring for også synes, de ere blevne ret godt kendte med mig gennem det forhold, vi på skolen ere komne i til hinanden, uagtet der ikke vexles ord imellem os. Skoleværelsets ejendommelige indretning, hvorved læreren kommer til at stå ligesom ansigt til ansigt med den enkelte, tror jeg virker ikke så lidet i denne retning. Hvad måden at tale til fangerne på på skolen angår, tror jeg, det er så væsentligt at tale naturligt og jævnt og fremfor alt så konkret som muligt, så at de må skønne, at ordet har rod i det virkelige liv og ikke beror på abstrakte tankeexperimente — først gennem et sådant ord er det, at det er muligt, fornemmelig overfor fanger, med deres tanker og deres liv, at få ordenligt påvirket deres erkendelse og villie og fremfor alt at få virkeligt tag i deres samvittighed, og herom er det jo, at det navnlig gælder. Hvad der var genstand for et par af de foredrag, som i årets løb blev holdte på skolen, tror jeg at burde nævne, både fordi, såvidt jeg har kunnet erfare, fangerne rigtigt godt forstod dem og vare glade i dem, og for at præsten ikke skal være uvidende om, at jeg en enkelt gang har taget mig den frihed at lade foredragets indhold være lidt afvigende fra, hvad man i strengeste forstand kan kalde bibellæsning eller katekismusforedrag. De to foredrag, jeg tænker på, vare: det første efter sommerferien, hvis indhold var guds tale til os gennem naturen, lagt så nær til deres forståelse og minder som mig muligt, og mange navnlig fra landet har det været underligt for i den time — og: det første efter juleferierne, hvis indhold var fædrenes minde, Guds villie til os med hensyn til ihukommelsen af de hedengangne; ved siden af at pege på betydningen for hvert folk af at mindes sine store og fromme mænd og kvinder, og særlig for de kristne af at mindes trosheltene blandt mænd og kvinder som strålende forbilleder, blev navnlig „de smås“ minde fremhævet, og at det herunder var let at komme manges fange

nær, vil nok forstås, ligesom også da der blev talt om det eftermæle, som den skabte sig, der levede livet i synd og ondskab. — Turde hende, at jeg ved at nævne disse to foredrag også kunde have fået givet et lidet indblik i det virkelighedspræg, som jeg forsøger at lægge over mine skoletimer. — Forøvrigt har jeg mere og mere fået det syn på fængselslærerens gerning, at den så meget som muligt bør blive, hvad jeg med ét ord kan kalde en opdragergerning. Læreren bør under sin hele færd blandt de ulykkelige navnlig have for øje at prøve, om han ved sin omgang med dem skulde kunne hjælpe dem til at få oplevet noget lidet af de gode ting i menneskelivet, som de fra barndommen af ofte så sårt have måttet savne og derfor ere uden erfaring om. Det at have levet op uden et barndomshjem er jo næsten for de fleste det største savn. Kunde nu læreren ved sin måde at være iblandt dem på give dem en liden anelse om, en liden smag af den ånd, som råder i et godt hjem, så gjorde han en i sandhed god gerning: mangt et hårdt og bittert hjerte skulde mildnes derigennem og få lettere for at tro både på guds og menneskers kærlighed; når bare samværets tid da ikke var for kort, skulde ligesom uvilkårlig mangens livssyn ændres. Mangen blandt dem har kanske aldrig fået lov til at betro sig til nogen, er altid, fra han var ganske liden, bleven bortstødt med barsk hårdhed og bitter kulde — da er der dog stor synd på ham, da bør man dog give ham den kærlighed, som han har krav på, og som hidtil er bleven ham negtet, da er det dog godt at vise ham den medlidenhed, som bare er efter sandheden, thi også mod dem, ja navnlig mod dem må man være retfærdig, ellers får man aldrig dem til virkelig, så at de angre det, at skønne, at de have været uretfærdige mod andre. Men netop når de have lært at skønne, at man i kærlighed vil dem virkeligt vel, er det den belejlige tid til at tale alvorsordet om deres livs forvildelser; just hvis man kan komme i det forhold til fangen, at når man er inde hos ham, ligner cellen stuen i et lidet godt hjem, et hjem vel

at mærke, hvor det 4de bud er agtet og vel kendt, da vil der komme mange, mange stunder, da det er godt at tale med ham om hans pligter; da bliver ikke samtalen ord, som slagre om i luften, uden at man ved næsten, hverken hvorfra de komme eller hvor de gå hen; nej, da vil ordet finde frem fra hjerte til hjerte, først da vil det gå an rigtigt at tale med hverandre. — Er nu fængselslærerens gerning hovedsagelig en opdragergerning, så gælder det jo først og fremst om, at han giver agt på sig selv, hvordan han hver dag omgås fangerne. Jevn — det er ikke kammeratlig — og naturlig tror jeg da navnlig hans omgang med fangerne må være. Han må komme til fangen både som menneske og lærer, både som menneske og kristen. Det hjælper lidet, om han er hjemme i sin theologi, hvis han ikke er noget kendt med menneskelivet, kan skønne sig på dets forskellige kår. Uden et virkeligt kendskab til menneskelivet mangler han forudsætningen for at kunne komme til at virke på fangen. Fangen har et meget skarpt øje for, om man er et virkeligt menneske, eller om ens tale og færd ligesom svæver i luften uden rod i, uden forhold til menneskelivet; og læreren må betænke, at han til hvert enkelt af disse mennesker må komme just sådan, som det menneske trænger og kræver det, sådan, som det er nødvendigt at komme, hvis han skal kunne komme i noget virkeligt, personligt forhold til det menneske. Det ser jeg jo netop som så stor en fordel ved cellefængslet, at man der netop kan tage hensyn til de forskellige individer og indrette sit forhold efter den enkeltes trang. Det går ikke an at stikke op én regel og så anvende den på alle; man kommer ingen vej ved en sådan fremgangsmåde, opnår ikke noget; nej, det gælder tværtimod så ofte om et samvittighedsfuldt studium af den enkelte karakter; man må ofte forud, ja før hvert enkelt møde lægge en plan for sin måde at være på — så kommer det an på, at både studiet sker og planen lægges i den rette kærlighed, i den kærlighed, som vil bringe hjælp, at intet sker for at øve experiment med sjælen;

thi da bliver gerningen forbandet istedenfor velsignet. Ved hvert møde får man da prøve at nytte lejligheden så godt ud som muligt, nødtigt gå fra mødet, førend man er kommen et — om end nok så lidet — skridt videre end i det forrige møde. Men gælder det om at nytte lejligheden ud, så gælder det lige så vist om ikke at forcere; thi da går det bagover istedenfor fremover. Jeg vil her bemærke, at jeg er så grunduenig som muligt med nogle udtalelser, som jeg under behandlingen af skolespørgsmålet så fra svensk side på kongressen i Stockholm ifjor. Når der ytrede, at man for at få fangen til at komme til selverkendelse og blive glad i Vorherre i den første tid skulde stænge ham inde med bare religiøse bøger og kun tale med ham om religiøse materier, så står dette i den mest diametrale modsætning til, hvad jeg kalder en jevn, naturlig omgang, til hvad jeg kalder at komme til fangen som menneske. Det kan jo ikke nytte at tvinge fangerne lige så lidt som andre mennesker ind i det åndelige; hvad kan det hjælpe at tale med dem om materier, som de, eftersom de da have det, hverken kunne eller ville tale om; fra fangens side bliver det jo ingen tale heller; man kan nok kanske få ham til at sige nogle ord; men han ved ikke selv, hvad han siger, glemmer det derfor strax; thi det er ikke hans sjæl, som taler. Nu, jeg tror nu også, at netop for et menneske, hvis hele menneskeliv har ligget i det lave, som aldrig har set noget andet for sig i menneskelivet end det, som har været stygt, kan det blive underligt og betydningsfuldt at høre; hvordan en kristen mand taler om de menneskelige ting. Man får sandelig begynde der, hvor det i hvert enkelt tilfælde går an at få begyndt, man får se at finde et udgangspunkt for sin tale og virksomhed, der kan have et tilknytningspunkt hos den, man skal handle med, og så får man som en forstandig bygmester bygge derfra og ikke bygge fortere, end den anden kan følge med; bedre en lav, tætbygget bygning, hvor lag naturligt og solidt ligger på lag, end et hus på mange etager, der ramler overende ved første vindstød,

eller et vakkert luftkastel, der kun står i bygmesterens egen indbildning og ikke er sat på hjertebundens grund. Da også hos os mange efter mit skøn ville sætte altfor stærk damp på her, har jeg villet udtale mit syn på sagen. Sandelig netop på et cellefængsel, hvor just faren for at tage skade på den sunde menneskelighed ligger så nær, gælder det om at være sundt menneskelig — at have et først og fremst kristeligt, men tillige frejdigt livssyn — for dem, som skulle være vejledere; blive de også sygelige på sjælen, kan den åndelige sygelighedstilstand komme til at gribe altfor meget om sig.

Af ovenstående udtalelser vil det nok lettelig fremgå, at den grundstemning, som jeg tror må findes hos læreren overfor fangen, er en inderlig, levende kærlighed; om tilførsel af kræfter til denne kærlighed får læreren daglig i JESU navn bede den Gud, som er kærlighed; om denne kærlighed er af hjertens grund og ikke bare åbenbarer sig i det ydre væsen, prøves bedst på, hvordan læreren i bønnen taler med Gud om fangen. — For imidlertid at forebygge misforståelse i den retning, at jeg skulde sværme for en sygelig humanitet, skulde ville være god mod forbryderen på hans skikkelige næstes bekostning eller skulde mene, at læreren i den forstand skal være jevn og menneskelig overfor fangen, at han bliver hans kammerat, vil jeg til slutning blot tilføje: Sådan må lærerens omgang overfor fangen være, at der som af sig selv råder den største stilhed på skolen, at fangen under lærerens nærværelse på cellen ikke alene — atter ganske som af sig selv — afholder sig fra at tale usømmeligt, fra banden eller lignende, men også er fjærnt fra at spørge om eller bringe på bane noget, som læreren efter fængslets regler ikke har lov til at svare på eller samtale med fangen om. Jeg tror, at læreren skal anspænde alle sine kræfter for i kærlighed og med samvittighedsfuldhed at gøre alt det for fangerne, som de efter sin stilling have krav på eller have lov til at modtage hjælp og vejledning i; men jeg tror tillige, at han med

den største forsigtighed skal våge over, at han intet indlader sig på overfor fangen, som strider mod fængslets regler. Falder fangen ikke lettelig på engang at friste læreren i denne retning, tror jeg, det kan være en nok så god prøve på, at læreren ikke på nogen urigtig måde lægger sin kærlighed for dagen; men er læreren slap i denne retning, skader han ikke alene fængslets disciplin, men netop også sin egen gerning — i grunden vil han synke i fangerens agtelse og tillid ved et sådant forhold.

Hos mange fanger har jeg mødt sans for vakker sang og vakre melodier, navnlig også for vakre salmer og vakre salmetoner, og jeg tror, at dette er en god sans. Det skal ofte mærkes, at gennem salmen kan man først komme en fanges hjerte nær. Gudsordet i salmen er, tør hælde, det gudsord, som, ved siden af fadervoret, i barnedagene havde hans bedste kærlighed; og når salmen, båret af den dybe, inderlige melodi, atter klinger for ham, kanske efter at hjertet længe har været sløvt og hårdt, komme ofte underlige minder frem, og man kender i salmen en magt, der arbejder på at varme og smelte det kolde og ufølsomme hjerte. Også hos dem, som hele livet igennem have levet så langt borte fra Gud, at de ikke have noget af disse barndommens mest velsignede minder, kan man ofte gennem salmen få banet den første indgang for ham, som vil frelse og oprejse dem, få lukket hjertedøren et lidet gran „på glytt“ for det, som de før bare tænkte på med vantrospej og bidende kulde, få givet dem en liden anelse om det, en begyndende længsel efter at blive kendt med det, som før var skjult for deres øjne. Jeg mindes så godt, hvordan den lille vakre salme „Kærlighed fra Gud“ hos en fange, der indkom i fængslet med meget dårligt rygte, tændte den første gnist af lyst til at blive undervist om de ting, som høre Guds rige til. Nu — længere ude i hans fængselsliv bliver salmen også ofte fangen af så stor betydning; i den kender den angerfulde så gerne sin bedrøvelse over synden tolket; gennem den kender den nedtrykte sig

så ofte trøstet. At lægge mærke til de salmer, som fangen til enhver tid fortrinsvis gerne dvæler ved — og herom fortæller han så gerne, når han får lov dertil —, kan ofte give læreren en vejledning med hensyn til bedømmelsen af hans tilstand og en god retledning med hensyn til, hvordan han under sine cellebesøg bør omgås ham og prøve at hjælpe ham. Et vidnesbyrd om den betydning, salmebogen og salmesangen har for ikke få fanger, tror jeg også at se i den iver, som flere af dem lægge for dagen efter ugen forud at blive underrettede om den salme, som i den næste skoletime skal synges. — Også for fremtidens skyld, for livet i friheden, hvad enten nu fangen kommer til at leve alene eller i et lidet hjem, tror jeg, at det er af væsenlig betydning for ham at være bleven kendt med og glad i gode salmer. Salmen, ledsaget af melodien, bevares let i mindet og har let for at rinde en i hu og bringe sin manende advarsel, sin styrkende opmuntring i fristelsens farlige stund, sin trøst i sorgen; salmen kan ofte blive ham til hjælp, når han længes efter at komme hustru og børn så inderlig nær, at han kan dele med dem sin sjæls dybeste og bedste indhold. — Jeg ved meget godt, at den interesse, som virkelig hos så stort et antal af fangerne findes for salmesangen, hos mange er af en såre overfladisk art, består i en temmelig udvortes kærlighed til den i øret klingende vakre melodi; nu — just derfor må læreren ved denne del af religionsundervisningen arbejde af al sin magt på at hjælpe fangen til en klar og levende bevidsthed om salmens indhold, at han ikke — som jo så almindeligt er i livet — skalsynges uden at vide, hvad han siger; og dog mener jeg, at selv om denne interesse for salmen og salmesangen ofte ikke er så ren, som vi kunne ønske den, kan der dog gennem den komme til at blive tilført sjælen nogle smuler af sund åndelig føde, og den tør ialfald i mangen stund bevare fangen fra at henfalde til de „værre ting.“

Fængslets bogsamling er i 1878 nominelt forøget til 1881 bind. Bøgerne have af fangerne gennemgående været

pent behandlede. Der subscriberedes på de samme blade og tidsskrifter som i 1877 (opregnede i beretningen for dette år), når undtages, at „Luthersk Kirketidende“ efter mit forslag med præstens og direktørens samtykke blev opsagt. Min grund til at foreslå dette tidsskrift opsagt var den, at efter min overbevisning intet religiøst stridsskrift, intet blad, hvis spalter jevnlig åbnes for dagens polemik på det kirkelige felt, bør holdes på fængslet, hverken af den ene eller den anden retning. Lige så vist som jeg blev glad over det her nævnte blads opsigelse, er jeg også glad over, at fængslet ikke længere holder det danske blad „Budstikken“, der vistnok i mangt kan ligge mit livssyn nærmere, men også oftere er opfyldt af dagens bitre stridigheder på kirkeligt område. Dette til forebyggelse af mulig misforståelse. — Jeg tror, det er så vigtigt fra fængselslitteraturen at få fjærnet alt det, som kan sprede og oprive de sjæle, som sandelig ere adspredte og oprevne nok før. Det er så ulyksaligt, når der ind i deres sind, som forud ere fyldte til randen med allehånde vantro tanker og tvivlende spørgsmål, skal kastes en hel del ny spørgsmål om det, som i grunden så ofte er store småtterier og drejer sig om udvortes former, men som for dem voxer sig stort og kan blive kilden til deres ulykke. Såre fordærveligt kan det også blive for fangen, just på det åndelige standpunkt han gerne står, at blive vidne til den ufordragelighedens ånd, som så ofte findes blandt stridsmændene inden Kristi kirke. Sandelig for fængselslæreren gælder det om — og heri må han støttes af fængslets litteratur — at gøre alt for at samle fangens hjerte og sind og prøve at få rettet hans blik på ham selv og på Gud og fremfor alt på JESU KRISTI skikkelse. Vi lærere kunne være dårlige nok til denne gerning; thi just fordi vi leve altfor meget oppe i de små ting og altfor lidet selv leve i det store, som vi egenlig skulde have vort liv i, kan det falde ganske let at tale konkret og så det går til hjerte om de små ting, men om hovedsandhederne bliver det ofte så vanskeligt at talé rigtig livs-

virkeligt for vort eget skrøbelige livs og vore svage oplevelsers skyld. Nu, mod vor skrøbelighed overfor denne fangen om hovedsandhederne samlende gerning få vi se til at søge kraft der, hvor hjælpen ene er at finde; men alt, som kan skaffes af vejen af det, som hindrer denne samlende gerning, bør dog såvidt gørlig fjærnes, og hertil hører dagens religiøse stridsskrifter. Lykkes det gennem denne hjertet samlende gerning at hjælpe nogen fange til at få lagt den rette faste grundvold for et nyt åndeligt liv, så vil fangen udgå langt bedre rustet end i den gamle oprevne tilstand til både at møde alle de ny tvivlsspørgsmål, som det virkelige liv nok vil føre ind over ham, og til at agte alle stridsspørgsmålene om småtterier for, hvad de virkelig ere, det han umulig kan gøre, hvis de strømme ind på ham, førend han selv har fået en fast grundvold og fået se, hvad der er det store spørgsmål.

Hvad straffetidens betydning angår, kan man, navnlig overfor en vis klasse af fanger, nemlig disse, som i fængslet ere så snille og disciplinære og derfor nyttige til alle ting, men i grunden så åndelig lette og sløve på alle dybere sjæleevner, nok ofte gøre den erfaring, at en for lang straffetid i celle virker slappende; de blive altfor husvarme — sløve og upåvirkelige også på skolen, så, ligesom jeg ofte så inderlig ønsker at kunne få en indkommen fange på skolen før den nu fastsætte tid, kunde jeg mangen gang ønske *for en tid* at fjærne disse gamle, sløve gengangere fra skolen; når de en stund havde måttet undvære skolen og kanske havde lært at savne den, kunde det være lettere at få tag på dem, når de atter fik adgang til den.

Men om end dette, at den for lange straffetid i celle stundom kan virke slappende, er en sandhed, som overfor enkelte får sin sørgelige stadfæstelse, så giver dog det, at det ser ud til for hvert år at skulle blive flere og flere som indkomme med ganske kort straffetid, anledning til langt større bekymring fra lærerens side. Jeg har gennem-

gået Bodsfængslets årsberetninger for årene 1858—1877 og fundet, at der i disse 20 år gennemsnitlig er løsladt 59 fanger hvert år med en straffetid af 4—6 måneder. I 1879 løslodes 77, og i 1ste halvår 1880 er der løsladt 53 fanger med en så kort straffetid. Når straffetiden er så kortvarig, tror jeg, at både det afskrækkende og det forbedrende moment ved fængselsstraffen hindres fra at komme til til sin ret. Hvad det afskrækkende moment angår, så blæse ialfald de mange ad straffen på så kort tid, og hvad det forbedrende, det til godt opdragende moment angår, så bliver for det første hjertets modtagelighed så liden, når det afskrækkende moment ganske er afsvækket — det er ikke min mening, at folk kunne skræmmes ind i barnesamfundet med Gud, men får ikke en forbryderkende straffen trykke, så hindres han i selverkendelse, der dog er det første trin på vejen til Gud og til oprejsning —; dernæst bliver det i den korte tid så vanskeligt at få noget til at fæstne sig, man kommer ikke i noget virkelig personligt forhold til fangen, man bliver ikke således kendt med ham og af ham, at man også siden, ude i livet efter løsladelsen, kan komme til at række ham en hjælpende hånd, det være nu enten gennem brevvexling eller blot gennem det, at man mindes ham og bliver erindret af ham; men at man kan komme til at blive således kendt med fangen, at man på denne måde kan følge ham og være ham nær udigennem livet, helst i de tunge og farefulde stunder, tror jeg er af så stor betydning. Når der bliver så mange med kort straffetid, fristes læreren så let til udvortes, fabrikmæssigt arbejde; de ideligt skiftende indtryk tære stærkt på inderligheden. De kunne nok i almindelighed få *lært* noget disse folk med den korte straffetid; men de kunne så sjældent få begyndt at *leve* noget, og da ere de ikke synderlig rustede til at gå ud i livets kamp. I vore dage skal jo alt gå med damp; men livets væxt i et menneskehjerte får man aldrig til at gå hverken med damp eller fabrikmæssigt. Blandt de ting, der kunne nedtrykke

fængselslæreren under hans gerning, stå for mig disse korte straffetider som væsenlige, derfor har jeg følt trang til at dvæle lidt nærmere derved.

Et nyt folkefærd have vi i det sidste år, siden også Tromsø Stift er blevet tillagt bodsfængslets distrikt, stiftet bekendtskab med, nemlig Lapperne. Det synes på forhånd lidet rimeligt, at disse naturbørn skulle egne sig for cellen. De have da virkelig de færreste forudsætninger både for at kunne modstå cellens farer og ensomhedens tryk og for at kunne drage sig cellestraffens gode sider til nytte. Der er vel intet, som disse friluftsmennesker ere mere fremmede for end at sidde indestængte alene i et trangt rum. Hvor vanskeligt det visselig vil blive på cellen at få lært dem noget nyttigt legemligt arbejde, tilkommer det ikke mig at dvæle ved; men hvor langt stå de ikke i reglen tilbage i oplysning og åndsudvikling! Mon cellen er skikket til at tage fat på dem på det standpunkt, hvorpå de stå, og føre dem fremover? Og hvordan det efter al rimelighed vel helt ofte vil gå, når der ind i vor celle kommer en enkelt af dette folk med store evner og vågnede tanker, have vi jo nylig haft så vemodig en erfaring om. Cellen med dens liv vil vist ikke vise sig skikket til at styre de vakte tanker og give dem afklaring og sund væxt. Det er jo en kendsgerning, at når livet, særligt det religiøse, blandt folket dernord begynder at røre sig med magt, træder det ofte frem i sygelige former, ja netop i sygelige former, der ere beslægtede med dem, som livet på cellen står i fare for at fremkalde. Hvor let vil ikke da en naturbestemt, men kanske endnu i det skjulte liggende sygelighed under livet på cellen bringes til frembrud, gives næring og dobbelt væxt. Vi lærere skulde vel nærmest være dem, der skulde prøve at retlede disse folk og give dem det, der kunde hjælpe dem til at modstå cellens tryk og om muligt gå ud som både lidt mere oplyste og lidt bedre mennesker. Men til dato have vi ialfald overfor en flerhed af Lapperne stået ganske hjælpeløse; thi de have så godt som ikke kunnet et ord

norsk, og vi have ikke kunnet et ord lappisk. Når der til de ovenfor berørte vanskeligheder kommer den, at Lapperne for sprogets skyld for den væsenligste del ere udelukkede fra bibliotheket, skolen og vejledende samtale, så skal man nok erfare, at det ikke bliver så greit at have dem i celle. I hvor betydelig grad den sidstnævnte vanskelighed tør håbes at ville blive afhjulpen, når tredielæreren der ifølge præstens og direktørens anbefaling har fået et stipendium for at lære lappisk, kan begynde at læse og tale med de lappiske fanger, skal jeg ikke på forhånd udtale nogen formening om. Jeg skal blot anføre, at efter den erfaring, som jeg har gjort overfor en sjelden begavet Lap, hænger det folk med særegen inderlighed ved sit modersmål; jo inderligere følelser, der ere vakte, jo dybere tanker, der ere satte i bevægelse, des stærkere trangen til modersmålet; og det skal undre mig, om ikke han, som med virkelig smerte følte, at når han skulde bære frem det, som dybest rørte sig hos ham, da strak ikke vort sprog til, om ikke han, forat det skulde blive ham rigtigt til glæde og velsignelse, når åndelige ting førtes frem for ham, vilde kræve om ikke ligefrem, så dog ubevidst modersmålet frembåret med en klang så inderlig og hjemlig, at man ialfald umulig kan tilegne sig den ved et årstid at læse lappisk. Skal jeg sluttelig få lov til at udtale mit ønske med hensyn til Lappernes stilling i bodsfængslet, så bliver det et ønske, der svarer til, hvad jeg så ofte har ønsket under min fængselsgerning: Gid det var muligt, også hvad den ydre ordning angår, at bryde lidt mere med det stive, ensformige system! Jeg er så glad og taknemlig for den adgang, som man, hvad den åndelige behandling angår, i cellefængslet har til, så godt man kan, at individualisere, at møde den enkelte på den måde, som hans ejendommelighed trænger og kræver. Men det, som man herigennem kan opnå, står så ofte i fare forat blive gjort til intet ved den kolde, ensartede og uforanderlige ordning af alt mere advortes. Her er der næsten ingen adgang til at individu-

alisere og indrette sig efter den enkeltes trang. Man kan til exempel ikke yde en sygelig forstemt fange den hjælp, som han vilde have af at få være og arbejde sammen med et par brave, åndelig sunde medfanger. Den hele ordning synes mig så rent abstrakt og theoretisk, og jeg har så lidet tilovers for den på forhånd opkonstruerede, stive systematisering og uniformitet. Jeg ser nok vanskelighederne ved at lempe på systemet og ved, at det for os præster og lærere kan være ganske let at pege på disse mangler; men jeg tror dog, dette kan være værdt at tænke over, og jeg ved, at jeg ikke har pegt på disse mangler i uvillie, men som den, der gerne i kærlighed vil række hånden til, hjælpe og støtte „den verdslige magt“ i fængslet. —

Jeg skal få lov til at slutte indberetningen med nogle almindelige træk ud af min erfaring som fængselslærer og af mit syn på fængselslærerens gerning. Der kunde nok være adskilligt, som jeg havde lyst til at nedtegne; men jeg ved ikke rigtig, hvormeget der kunde høre hjemme i en sådan indberetning. Som jeg imidlertid har haft megen glæde og stor nytte af at læse navnlig fængselspræst STEENSRUDS indberetninger, så tænkte jeg mig muligheden af, at nedenstående udtalelser kunde indeholde et eller andet lidet vink for medarbejdere eller efterfølgere i gerningen. Og mon ikke sådanne udtalelser, helst når de blive gensidige, skulde eje i sig en magt til at føre os, der arbejde i fængslerne eller for fængselssagen, sammen? Jeg for min part føler sådan inderlig trang til for dem, hos hvem jeg kan finde medfølelse for og forståelse af gerningen, at udtale mig, både for at finde deltagelse — i sorg som i glæde — og opmuntring, råd og vejledning, og når vi bare kende efter, skulle vi nok mærke, at vi trænge alle hertil; vi trænge til at udtale os for hverandre; thi vi trænge til at blive kendte med hverandre, at vi kunne komme til landet rundt at stå sammen i gerningen, for den er såvidt tung — det ved enhver samvittighedsfuld fængselsmand — at vi sandelig trænge til den styrkelse, som

følger med, at vi virkelig kende, at vi sammen sætte skuldrene under.

Men tilbage til de udtalelser, som jeg ønskede at fremkomme med! At prøve at hjælpe fangen til at lære sin Gud og sig selv at kende må jo være målet for fængselslærerens bestræbelser. Hvad nu det at komme til at lære sig selv at kende angår, har det, lige siden jeg begyndte gerningen på fængslet, stået for mig som en såre vigtig ting og er for hvert år, som er gået, kommen til at stå end klarere for mig som en både vigtig og nødvendig ting, at læreren når frem til at tale åbent og uforbeholdent med fangen om det, som er hans svageste side og såreste punkt. Man må visselig ikke overse eller lade hånt om den bestemte udvortes brøde; men hvor mangen fange dvæler ikke endog gerne — om end selvfølgelig overfladisk og let — ved denne, når han kan slippe at se ned i den undergrund, hvorfra den er skudt frem. Det gælder om at finde og ligefrem gøre ham opmærksom på og virkelig gøre ham kendt med grundfejlen ved hans karakter, den grundskade, hvoraf den enkelte brøde er et udslag, men som han har meget vanskeligere for at se og erkende end den enkelte brøde, fordi han har forelsket sig så i den. Det gælder om at få indblik i og stille klart i lyset for fangen det forhold i livet, som kanske nærmest er skyld i, at han kom ind på forbrydelsens bane, men som han kanske er så langt fra at erkende som syndigt, at han tværtimod i det ser en undskyldning for, at han er kommen ind på en dårlig vej. Kort sagt, man må fortælle ham aldeles lige ud, hvordan han egenlig har det. Det er ikke så sjelden, at der kommer fanger, som enten allerede have fået det så svært godt med Gud eller meget hurtigt få det så godt i denne henseende, ja mene sig snart at være komne så langt, at de i utækkelige breve begynde at moralisere for den stakkels familie derhjemme, som de have krænket så dybt. Sådanne have ikke fået øje på sin grundstyghed og ville smætte undaf en virkelig, smertelig syndser-

kendelse. Vigtighed og hovmod, egoisme og hjerteløshed sidde dybt grundfæstede hos disse folk. Det er oftest hos de såkaldte finere folk, at jeg har mødt dette ubekendtskab med og denne overseen af grundfejlen i karakteren og den dermed i forbindelse stående lyst til at tale om den enkelte brøde som en ulykke og skæbne istedenfor som en synd og misgerning. Den simple mand, som er mindre indviklet, har i almindelighed ikke så let for at skjule grundfejlen, synes også ofte, at den ligger længere borte fra ham; men han prøver på den anden side ofte i det længste og på det urimeligste at negte den enkelte brøde, hvorfor han er dømt. Netop det, at det hyppigst er de fine folk, som ikke ville ind på grundfejlen og det, som ligger bagom, gør dette i og for sig vanskelige arbejde i særegen grad vanskeligt. Hvor kan man ikke kvie sig for det! De ere så lette at såre, trække sig så snart tilbage fra en og lukke sig for en. Man vækker så let deres uvillie mod sig og bliver bortstødt af dem, og det er jo ikke hyggeligt. Og lykkes arbejdet, får man med det samme så meget at gøre overfor det menneske, han lægger sådan beslag på en, og man må, ved trofast at tage sig af ham, i gerningen vise, at man mente ham det vel; men dette kræver både tid og kræfter. Dog må læreren ikke springe undaf for dette arbejde; både for sin egen og fangens skyld må han give sig ind i det med alle dets tryk og vanskeligheder. Selvfølgelig må han ikke som den, der er uden menneskekundskab, gå lige bust på her; men han må altid have dette mål for øje, prøve at nærme sig det mer og mer og så passe lejligheden, og når det kun stedse sker under inderlig, oprigtig bøn til Gud og i virkelig kærlighed til ens medmenneske, så lykkes det sandelig så ofte, så ofte, og når det lykkes, så skænkes en den kæreste, ædleste, ydmygste tilfredsstillelse. Ens frimodighed overfor den ganske gerning styrkes så velsignet. Det er en bestemt enkelt mand, som særlig har stået for mig, idet jeg har nedskrevet dette. Det er en af dem, som døde på fængslet i årets løb, og

jeg håber, jeg tør sige, at Gud har taget ham hjem til sig. Men jeg takker ham, at han ikke blev vred på mig, da jeg talte ligeud til ham, men lod sig bøje af Gud; jeg takker ham, at han ved sit forhold har skærpet min pligtfølelse overfor denne vanskelige gren af mit arbejde, at han har styrket min tro på betydningen af, at det sker, og at han, som jeg håber, har lagt lidt væxt til min evne i denne retning. Men meget står endnu tilbage at gøre her; for nylig kom jeg for sent overfor en mand, der ved benådning blev løsladt før end tænkt; lad os derfor heller ikke vente for længe med dette arbejde; for vanskelighedernes skyld kan der være nok, som kan friste dertil; men lad os huske på, at så sandt fangen ikke i denne forstand lærer sig selv at kende, så kan han umulig virkelig lære sin Gud at kende.

I en tidligere indberetning har jeg fremhævet farerne ved at møde fangerne med sygelig religiøsitet. Jeg vil denne gang få lov til at pege på modsætningen: den lette tone ligeoverfor fangerne og farerne derved. Dette kan måske også hjælpe til at undgå misforståelse af det før udtalte. Er der noget, læreren må vogte sig for, så er det let tone i omgang med fangerne. Det at stå overfor et menneske, der har nedbrudt måske både sin egen og andres livslykke, der ved sit liv har ført måske både sig selv og andre langt bort fra Gud, der har gjort ofte så store skår i sin menneskeværdighed, synes mig at være en så alvorlig sag, at der ganske som af sig selv kommer til at lægge sig et smertesdrag om munden, selv når den smiler, at der ganske naturligt blander sig vemod selv i spøgen, når den i en eller anden stund kan komme frem. Læreren kan nok ved den lette tone vinde sig en godtkøbssnillhed; men denne er ej meget værd, og den går ej heller langt ind i fangens omdømme. Fangen forstår selvfølgelig, at han kan lege sig med og bruge den, der for så billig pris vil købe sig ry for snillhed, derfor sparer han ikke på lovord med sin mund; men inde i sin sjæl gør han sig andre tanker om

den, der fører den lette tone. Man kan nok ved at anlægge den lette tone få fangen til at udtale sig både om løst og fast, både om sine dårlige bedrifter og om sine onde lyster; men det bliver ej på en sådan måde, at han har gavn deraf; de onde begærigheder næres og voxe derunder. Læreren — og jeg vil gerne lægge til vogterens — personlighed må uden magtsprog i det længste kunne holde fangen tilbage fra på en rå og sig i vederstyggeligheden behagende måde at udtale sig om synden. — Den lette tone er et middel, læreren fristes til at gribe til, når han ønsker at slippe fra fangerne; thi ved den holder han dem borte fra at komme ind på de dybere ting; derfor er man, så underlig det kan synes, når man er træt, træt i sig selv eller træt af gerningen, ofte fristet til at slå over i den lette tone; men når sådanne tider komme over en, får en heller beskæftige sig med noget andet end at besøge fangerne, og så får en benytte mellemtiden til at bede Gud om ny virkelyst og nyt arbejdsmod. Noget, som dernæst frister til — det kan være mere eller mindre åbenbart og krast, kanske både med smil og barskhed — at anlægge den lette tone, er det at være overlæst med arbejde eller at have for meget mekanisk arbejde. Jeg ved ikke, hvordan det er; men det er mig, som tidens stundesløshed og rastløse travlhed og hastværksarbejde også vil trænge sig indenfor fængslets mure og oprive os, som der arbejde. Jeg blev ialfald hel forfærdet ved forleden dag at slå op i løsladelsesprotokollen og finde, at der ofte går 2 à 3 gange så mange fanger ud af fængslet hver måned nu som i den første tid, jeg var fængselslærer; det samme forhold finder sted med hensyn til dem, der komme ind. At der kommer så mange ind, voldes derigennem, at det hele land nu er lagt ind under bodsfængslets distrikt; at der går sådan strøm ud af fængslet, og at de mange, som komme ind, kunne få rum, har sin grund i de mange korte straffetider, hvis uheldige virkning jeg i min forrige indberetning tillod mig at omtale. Men jeg som fængselslærer bliver gennem

dette så optaget af at sige goddag og farvel og de forretningsmæssige expeditioner, der stå i forbindelse med en fanges indkomst og løsladelse, at hovedgerningen lider derunder. Tiden bliver så knap, og en bliver selv så oprevet og opkavet, at samtalerne med fangerne gerne ville blive både for snare og for lette; det bliver så vanskeligt at komme i et virkeligt, personligt forhold til dem, og før bliver det så lidet, man kan få hjulpet dem. Man må dog prøve at få taget dem ind til sig i kærlighed, og for at dette skal kunne ske, kræves stilhed og fred; jevn, hjemlig ro må der hvile over læreren, ellers lykkes ikke dette arbejde. Stundesløsheden adspreder, ligesom livet derude adspredte, og står i fare for at komme til at ophæve virkningen af ensomheden. Fangen bør derfor endelig ikke få indtryk af stundesløshed fra vor side; men vi bør give agt på os selv, at vi gøre alt, hvad der står i vor magt, for at være tålmodige med ham og give os tid hos ham, da bevares vi som af sig selv for en fristelse til at anlægge den lette tone. Og man skal sandelig erfare, at fangerne ere i almindelighed ikke fordringsfulde i dette stykke. De bedste fanger ere endog i sjelden grad beskedne; men derfor er det også just disse, man i sit hastværk ikke kommer til at se og så går forbi. Jeg ved mer end én, som — ikke med ord, men bare med øjnene — har spurgt mig så inderlig: Kan du ikke være lidt længere? — og da er det sandelig både sårt og hårdt at gå fra ham. — Det er gennem samvittighedsfuldhed til det yderste, gennem ikke at love mere, end man kan holde, og så gennem den strængeste ordholdenhed, at man særlig skal vise fangen det modsatte af let tone; herigennem skal man vise, at man virkelig holder af ham; herigennem er det, at man på en ægte måde vinder hans genkærlighed; herigennem alene kan også han opdrages til pligtsans. Man må huske, at disse folk ere både langsynte og skarpsynte; der ses på en med gennemtrængende blik.

Til sidst skal jeg få lov til at dvæle lidt ved fængslets

lys- og skyggesider, ikke just ved hvilke de ere, men ved vort forhold til dem. Jeg tvivler ikke på, at når man arbejder med tro og kærlighed og kommer i forhold til personer, så vil man for hvert år, som går, få mere og mere øje for de gode sider og komme til at erfare, hvad der virkelig kan opnås. Men det kan jo heller ikke undgås, hvis en går med opladte øjne, når skuffelserne blive mange, og en selv bliver træt, at en for hvert år, som går, får skarpere og skarpere blik for de svage sider. Det er farlige tider for fængselslæreren, ja for enhver fængselsfunktionær, helst for den, der har en åndelig gerning der, de, i hvilke skyggesiderne ved fængslet, dets gerning og gerningens frugter træde stærkt frem. Da gælder det om, at en ejer den inderlige kærlighed, så at en kan komme til at se manglerne og fejlene med det samme sind, med hvilket man ser på fejlene og skrøbelighederne hos et barn, som man har kært. Kun når man besjæles af denne ånd, vil man blive bevaret for lysten til at tale om fængslets skyggesider til dem, der stå udenfor, uden forståelse af, uden tro på, uden kærlighed til gerningen; og det er af betydning, at denne lyst ikke kommer til udbrud; thi ved dens tilfredsstillelse svækkes ens egen tro på og kærlighed til gerningen. Lige så vist som det er unaturligt for fængselslæreren at holde fængslets skyggesider frem for udenforstående, ligegyldige mennesker, lige så vist må han endelig ikke holde disse sider frem for fangerne, hverken i ord — her er det forholdsvis let at vogte sig — eller i væsen — her er det vanskeligt ikke at røbe sin vantro. Nej, fangen finder nok selv fængslets svage punkter, det kan man være rolig for. Holder fangen selv frem skyggesiderne, fristelserne, farerne, vanskelighederne ved fængslet og de vilkår for livs-oprejsning, som det har at byde, da må man indrømme ham dem — thi man må aldrig lyve for ham — og prøve at hjælpe ham overfor dem; men læreren drive ikke på med at holde disse sider frem for ham, men tværtimod de gode, lyse sider, at fangen kan hjælpes til at få så stort

udbytte som muligt af sit fængselsophold. For sig selv holde læreren fængslets svage sider frem! Men også her kun på én måde: nemlig for her at lægge sine bedste kræfter, at skyggesiderne skulle få så liden indflydelse, skulle gøre så liden skade som muligt. Læreren holde endelig ikke, hvilket han ofte kan være fristet til, skyggesiderne ved fængslet — og heller ej ved fangerne — frem for sig selv for derigennem at dække over sine egne svage sider, slippe undaf arbejdet og få slå sig til ro. Nej, som læreren skal holde de lyse sider frem til opmuntring for fangerne, så skal han i sådanne fristelsestider holde de samme sider frem til tugt for sig; de lyse erfaringer, som dog Gud ske lov ere gjorte, får beskæmme en, når en holder på at give sig over. Der har været nedigennem tiden og er den dag idag altfor mange blandt os fængselsfolk — jeg vil ikke tale om de udenforstående — som have opgivet håbet; men da nedrive vi jo for hverandre den frimodighed, som det sandelig leter nok på alligevel, og som styrkes hos os, når der lyser os håb imøde fra vore medarbejdere. Vi må se til at få tro ved at lukke op vore øjne og se — og vi, som arbejde ved bods-fængslet, have dog en *Skrefsrud* at se frem til — og ved at åbne vore øren og høre — der lyder dog stundom såre opmuntrende erfaringsvidnesbyrd til os — og så hjælpe Gud os til at vise fangerne, virkeligt, så de skønne, at det er sandt, vise dem, at vi have tro og arbejde med tro. Men ét sådant erfaringsvidnesbyrd må jeg få lov til at anføre her. Det er et ord, som jeg fik ved fængselsmødet nede i Danmark ifjor. Mig var det i en særegen grad både til beskæmmelse og opmuntring, og jeg tror, det er så godt, at det vist også kan blive andre til lærdom og hjælp. Det var den danske præst MUNCK, der så, at den unge arbejder trængte til styrke og opmuntring, som tog mig til side for at sige til mig: „Det var med vemod, jeg forlod min stilling som fængselspræst, og med glæde og tak ser jeg tilbage på den gerning; thi de 18 år, jeg var fængselspræst, have givet mig en smule mere tro

på menneskene.“ Det var sjeldne ord, og meget sagt; men jeg kendte, de vare så sande og livsvirkelige i hans mund, og jeg trængte dem så inderlig, derfor takker jeg ham af hjertet for dem og skal aldrig glemme dem. — Den dag kan nok desværre før eller senere godt komme, at jeg — som den enkelte i det hele, han være lærer eller hvadsomhelst — intet synderligt mere kan udrette i et fængsel, ikke orker at gøre mere der; thi mange kræfter forbruges både af simple og ædlere art; men aldrig, aldrig kommer den dag, at der i det hele intet skulde kunne gøres for mine dybest sunkne og ulykkeligste medmennesker, derfor borger mig den Herre, som jeg tror på som min og alle arme synderes frelser: JESUS, der på korset sagde til røveren ved sin side: Idag skal du være med mig i Paradis! Han lader sig ikke skræmme, han går ikke træt, selv om skyggerne falde nok så mørke.

KARL SEIP.

Førstelærer ved Bødsfængslet.